

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
וישלח
כסלו ה'תשפ"ג ב'של"ד
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור דברי מהרי"ץ בע"ח לגבי מזמור ויהי נועם וגו' יושב בסתר וגו' במוצ"ש, ניצחון החשמונאים על היוונים היה ע"י מזמור זה, וכפילת הפסוק האחרון אורך ימים וגו' בכדי שיהיו סה"כ מאה ושלשים תיבות כמניין הכהני"ם.

השלמה בעניין סגולות שהן 'המצאות', כי אין חובה שיהיה להן מקור, דוגמאות לכך, כגון הסגולה עם הלבנה וכו' למי שיצא לתרבות רעה, וביאור סגולות נוספות. מעלת הכוונה בתפילה כי היא מועילה להבנת התורה וכו', והעצה לכך היא לעיין ולחדש משהו בכל תפילה.

הרחבה בחשיבות העניין להאריך בתיבות ובנעימת מזמור ויהי נועם וגו' וקדושה דסדרא במוצאי שבת, כאשר כתב רב עמרם גאון וכו' וגם חכמי תימן. ושהקדושה במוצ"ש צריכה להיות כדבעי, כי היא משלימה ל-30 קדושות בשבוע.

מה הפירוש בדברי המדרש, "שכבר שלמו הסדרים", ותמיהה על דברי מהר"ל מפראג.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 670

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש להצלחת ידידנו היקר רבי דורון עירוב שיחי' בן רבי מרדכי, ונ"ב גלית בת שמואל שתחי'. וילדיהם, מור, דור, מיכאל, נחמן ושמואל שיחיו. בעבור שהתנדב ביד רחבה ונדיבה למוסדות יד מהרי"ץ. ירבו כמותו בישראל. המקום ב"ה ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיהם, מכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, ויזכו ללכת בדרך התורה וירא"ש ומסורת אבותינו, וימלא כל משאלות לבו ולבם ולבנו ולבכם לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת ידידנו היקר רבי דורון עירוב שיחי' בן רבי מרדכי, ונו"ב גלית בת שמואל שתחי'. וילדיהם, מור, דור, מיכאל, נחמן ושמואל שיחיו. בעבור שהתנדב ביד רחבה ונדיבה למוסדות יד מהרי"ץ. ירבו כמותו בישראל.

המקום ב"ה ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיהם, מכל צרה ונוק יצילם, וישלח ברכה רוחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, ויזכו ללכת בדרך התורה וירא"ש ומסורת אבותינו, וימלא כל משאלות לבו ולבם ולבנו ולבכם לטובה ולברכה, אכיר.

ביאור דברי מהרי"ץ בע"ח לגבי מזמור ויהי נועם וגו' יושב בסתר וגו' במוצ"ש, ניצחון החשמונאים על היוונים היה ע"י מזמור זה, וכפילת הפסוק האחרון אורך ימים וגו' בכדי שיהיו סה"כ מאה ושלושים תיבות כמניין הכהנים.

וְיִהְיֶה נֶעֱם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כֹּנֶנָּה עֲלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כֹּנֶנָּה [תהלים צ', י"ז].

מהרי"ץ זיע"א כותב [בעץ חיים, שחרית של שבת, דף קכ"ז ע"ב] לגבי הפסוק הזה, שעושים אותו כפתיחה למזמור שאחריו, יושב בסתר עליון וגו', בזה"ל, ואין בזה המזמור אות זיין. כל כ"ב האותיות ישנן במזמור הזה, חוץ מאות אחת שאינה נמצאת, האות זא"ן. כי האומרו בכל יום, ניצול מכלי זיין, ואינו צריך לכלי זיין.

זאת סגולה נפלאה, שהאדם ינצל מכל מיני פגעים רעים, כלי נשק וכו'. הרי כתוב בגמ' שבועות ודף טז:, כי זהו 'שיר של פגעים'. להינצל מכל הפיגועים רח"ל, מכל המחבלים ושאר האויבים וכו'. אם האדם אומר אותו בכל יום, אזי הוא ניצול. ולא רק שהוא ניצול, אלא שהוא גם לא צריך נשק לפעול בו.

וכשכופלים אורך ימים, יעלה מניינו ק"ל תיבות. מאה ושלושים תיבות. הרי ישנו עניין, כפי שנוהגים הרבה, ובפרט המדקדקים, להכפיל את הפסוק אורך ימים אשביעהו וגו'. לא בשבת בבוקר – דהיינו ב'תיקון' של שבת – אלא במוצאי שבת. כי כאשר כופלים את הפסוק הזה, יהיה בסה"כ מאה ושלושים תיבות. עיין בסדר תפילה דמוצאי שבת, שם כתבנו מזה.

מהרי"ץ שם – בסדר מוצאי שבת [דף קמ"ז ע"ב] – חוזר על כך וכותב בזה"ל, תיקנו לומר מזמור

זה במוצאי שבת, משום שהוא נקרא שיר של פגעים, דהוא נאמר על כל דבר של פחד ואימת מקטרגים. כך הוא גם תוכן המזמור, ענייני המזמור, הוא יצילך מפח יקוש וגו', לא תירא מפחד לילה וגו', לא תאונה אליך רעה וגו', כי מלאכיו יצוה לך וגו', על שחל ופתן תדרך וגו'. המלים בעצמן, מכוונות לעניין הזה, רק שכעת הדבר יותר מחודד.

ולפי כי עתה המה יוצאים מנוקבא דתהומא רבה, אנו מתפללים שלא יקטרגו עלינו, ולא ישלטו בנו (סדר היום וחמדת ימים). וכופלין פסוק אחרון של אורך ימים אשביעהו, כדי להשלים התיבות, והם קכ"ט תיבות עם פסוק ויהי נועם, ועולים כלי זיין עם השתי תיבות, לומר שחשוב מזמור זה להגין בעת צרה מכל כלי זין. שמעתם? 'מכל כלי זין', מכל סוגי הנשק שישנו בעולם.

ולכן אומרים אותו כששוכב על מטתו להגין (סדה"י). טוב לומר זאת אחרי ק"ש שעל המטה, כי זאת סגולה להגין מכל המזיקים.

בהמשך [בדף קמ"ח ע"א] כותב מהרי"ץ בזה"ל, והטור כתב, נוהגים לכפול פסוק אורך ימים, שעיי' נשלם השם היוצא ממנו. ובס' מט"מ – מטה משה – כתב, שיש בישועתי שתי יודיין – הוא עושה איזה חשבון – וכשכופלים אותם, הם ד' יודיין, והוא שם הוי"ה במילוי יודיין.

ובתשב"ץ כתוב, כשכופלין אותו יש בו תיבות כמנין הכהנים ק"ל. כאשר מכפילים את הפסוק האחרון, אורך ימים וגו', על ידי זה יוצא החשבון מאה ושלושים תיבות. שכהני חשמונאי אמרו אותו במלחמה, ונצחו.

אנחנו לקראת ימי החנוכה. איך החשמונאים ניצחו את היוונים במלחמה? הרי הם היו רבים ביד מעטים? צבא יוון האדיר כבש את כל הארצות, כולם נכנעו בפניהם. היו שם מליוני חיילים. היחידים שלא נכנעו, שהצליחו נגדם, אלו רק עם ישראל, וגם זה רק יותר מאחרי חמשים שנה שהם היו משועבדים תחת שלטון יוון, עד שהתעוררו הכהנים – מתתיהו הכהן הגדול, שאמר מי לי"י אלי – התעוררו כהני חשמונאי, 'אמרו אותו במלחמה ונצחו'. ולכן

שערי יצחק – השיעור השבועי

גם בכף החיים הביא זאת [סי' רצ"ה ס"ק א'] בשם האליה רבה ז"ל, ובתשב"ץ כתב שיש בו ק"ל תיבות כמנין הכהני"ם, שכהני חשמונאי אומרים אותו ז"פ במלחמה ונוצחין. צ"ל ונצחו. ולכך נעלם זי"ן בויחי נועם, שכל האומרו ז"פ ניצול מכלי זי"ן. אליה רבה אות ב'.

לפי מה שכתב מהרי"ץ, משמע שזה רק פעם אחת, 'כל האומרו', אבל הוא – האליה רבה – אומר, 'שבע פעמים'.

הערה מהקהל: מלשון האליה רבה משמע קצת שגם עניין אמירתו שבע פעמים, נכלל ברמז חסרון האות ז'.

תשובת מרן שליט"א: נכון. כנראה שהמכוון שהאמירה ז' פעמים כביכול נשלימה את חסרון האות הזאת.

לכאורה יש לנו לשאול, מאחר שזאת היא סגולה להינצל, שלא יפגעו באדם כלי זין, וגם שהוא בעצמו לא צריך לאחוז, כי הוא יכול לנצח על ידי מזמור זה – כפי שהיה למשל אצל אברהם אבינו, הקש והעפר פועלים את הפעולה שלהם, כנגד האויבים – א"כ מה נתחדש אצל החשמונאים? הרי הדבר היה גם לפני כן? הרי משמע כי החשמונאים היו הראשונים בזה, ומי שיעשה כך מאז ואילך גם הוא יצליח. למה עד אז, לפני החשמונאים, לא עשו זאת? משמע שהדבר לא היה ידוע. לא שמענו, כי לפני החשמונאים משהו עשה זאת, והוא נצח במלחמה. רק מן החשמונאים.

השלמה בעניין סגולות שהן 'המצאות', כי אין חובה שיהיה להן מקור, דוגמאות לכך, כגון הסגולה עם הלבנה וכו' למי שיצא לתרבות רעה, וביאור סגולות נוספות.

חושבני בס"ד כי מכאן ישנה ראייה לגבי מה שהזכרנו לפני כמה זמן [שיעור מוצש"ק בראשית התשפ"ג בשל"ד], דיברתי בעניין הגר"ח קניבסקי זצ"ל, שהיה אומר כל מיני סגולות, שנראה כי הן המצאות. מי שיש לו מחלה כזאת, כגון ברגליים, שילמד פרק כיצד הרגל. וכדומה. ואמרתי בס"ד, כי ישנן ראיות לכך, כי אין חובה שלסגולות יהיו מקורות. לא חייב שיהיה לזה מקור. כך אמרתי בהשערה שלי, אולם

ישנן בו מאה ושלוש תיבות, כאשר מכפילים את הפסוק האחרון, כי אז יוצאת הגימטריא הכהני"ם.

וכך כתב בסידור מהרר"ה – הוא היה 'מקובל', שמו מהר"ר הירץ – והוא המילוי של שם הוי"ה כזה, י י"ו יו"ד וכו', כמ"ש של"ה. וקריאת המזמור נחשבת לאחד. זה משלים את המספר. וזה לשון הרד"א, כל האותיות יש בו, חוץ מזי"ן. ואומר במדרש – כעת הוא מביא זאת כבר בשם חז"ל – שכל האומרו, אינו צריך לכלי זי"ן. וגם תמצא כי שבע פעמים בשנה אין אומרים אותו וכו'. זהו עניין נוסף אחר.

לכאורה, הרי הפסוק 'אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי', הוא בסה"כ חמש תיבות, וכופלין אותו בכדי שתהיה גימטריא הכהני"ם, אבל וכי אם יהיה רק כהני"ם, בלי ה"א הידיעה, הדבר לא מספיק? אלא כנראה רוצים להגיד לנו, כי לא מדובר בסתם כהני"ם, אלא הַכהני"ם, בה"א הידיעה. אלה כהנים מיוחדים, בני חשמונאי. כי אם היה רק כהני"ם, אזי הרי ישנם בעולם הרבה כהנים, אבל אלה הם מיוחדים.

ויכול להיות שישנו כאן גם רמז, חמשה כהנים. בני מתתיהו, היו חמשה. כידוע במגילת בני חשמונאי [פסוק נ"א], וכדי שמעו חמשה בני מתתיהו. זה כבר במלחמה האחרונה, ולפני כן [בפסוק מ"ב] הם ג"כ מוזכרים, בתר דנא נפקו חמשה בני מתתיהו. הדבר מעניין, כי מדגישים שהם היו חמשה. כנראה שבמספרם, ישנו איזה רמז. יוחנן וארבע אחוהי וכו'. התפללו וכו'. יהודה, שמעון, יוחנן, יונתן, ואלעזר.

כתוב שם שמתתיהו בירך אותם לפני שיצאו למלחמה, הוא כבר היה זקן, ובמלחמה המכריעה – עם נס פך השמן, מה שהיה בסוף – על דא קמו חמשה בני מתתיהו, ונפקו ביומא ההוא וכו'. ולבסוף היה הנצחון, והנס הגדול אשר לזכרו אנו עושים את ימי החנוכה, שיבואו עלינו לטובה. ע"כ נראה, שישנו כאן איזה עניין, שזה הַכהני"ם, חמשה כהנים.

עד כה ביארנו בס"ד, את דברי מהרי"ץ זיע"א.

אח"כ ראיתי כי אכן הוא בעצמו כך אמר. לא במפורש, אבל כך מובן מאליו.

בספר מתוק האור, של הרב שלמה לווינשטיין שליט"א, מביאים כל מיני סיפורים כאלה, נכתבו שם אולי עשרים דפים של סיפורים על כל מיני סגולות שהגרח"ק אמר. ומובא שם בהתחלה, כי היה מישוהו אשר לא ידע, ובא ושאל אותו, הרב, מאיפה המקור לסגולה הזאת? הוא ענה, זהו דבר פשוט. והביא סייעתא לכך מאיזה סיפור, בשם אביו זצ"ל. בקיצור, אצלו הדבר היה ברור, כי דבר זה עוזר לזה. הוא זה שקישר זאת, אבל אין לכך מקור מפורש ממש.

נראה – ועוד מעט אביא לכך בס"ד כמה ראיות – כי הרבה סגולות, אינני יודע האם אמנם כולם, אבל סגולות רבות אשר גדולי ישראל אמרו, הדברים הללו לא היו ידועים לפני כן. הם אמרו זאת מעצמם, שמע מינה כי הם קיבלו הארה מן השמים לגבי איזה דבר שפועל, ומאז והלאה הסגולה הזאת 'עובדת'. כפי שבענייננו, מאז שהחשמונאים פעלו זאת, ומאותו הזמן הדבר עובד. לגבי לפני כן, לא שמענו שהדבר היה. זהו זמן מסויים, אשר ירד לעולם העניין הזה, וכיון שגברא רבא – אנשים גדולים שאמרו זאת, אזי מאז יש לזה כוח לפעול.

מצאתי לכך ראיות בספרים, כגון בספר דגל מחנה יהודה [עמ' תקס"ג] וז"ל, כל הסגולות והרפואות מה שצדיקי הדור נותנים, והאדם מתרפא בו פעם אחת, מאז נעשה דרך הטבע שהחולה יתרפא מזה הסגולה. כי הצדיק, על ידי כח התורה שלומד תורה לשמה שהוא סם חיים, ועל ידי המצוות שכל מצוה ומצוה הוא סגולה, יש מהם לאריכות ימים, ויש לעשירות, ויש לבנים, וכדומה, כמבואר באוה"ח.

והצדיק ע"י כח התורה והמצוות, יש בכח ידם ליתן סגולה, בסוד [שמות י"ט, ה'] וְהִיִּיתָם לִי סֶגְלָה – כיון שהוא סיגל תורה ומצוות, הקב"ה נותן לו כוח להמציא – ומאז נעשה הסגולה הזאת דרך הטבע. הצדיק אמר זאת פעם אחת, זהו כוח עליון וסגולי, ומאז הדבר עובד לבדו. דהיינו, לא חייב שהצדיק יאמר זאת, כי מי

שיעשה זאת הוא יצליח בכך. בפעם הראשונה, אמר זאת אותו גדול וצדיק, אולם מאז הדבר הזה פועל.

וכפי ששמעתי שהה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורה זל"ה, כאשר נפל על ערש דוי רח"ל בחולי טיפוס – הוא חלה במחלת הטיפוס רח"ל – היה אחד מאחיו הקדושים בא אצלו לבקרו, ואמר יה"ר שישלח ה' רפואה שלימה לאחי הקדוש, ובזה יומתק הדבר, שכל מי שיהיה חולה בטיפוס יתרפא. כי אז היה חולי הטיפוס מסוכן. אך כאשר הצדיק יתרפא, יעשה דרך הטבע שכל איש יוכל להתרפא.

כמו שמצינו אצל אברהם אבינו ע"ה, עד א"א לא היה זקנה כמ"ש ואברהם זקן, ומאז נעשה זאת דרך הטבע. אבל צריך איזה מישוהו, שיפתח את הפתח הזה. וכן עד יעקב לא היה אדם חולה, ומאז נעשה טבע, וכן עד חזקיה לא היה חולה שנתרפא. אך המה היו פותחין הצינור, ונעשה דרך הטבע ונמתק הדבר, כן עתה יומתק הדבר. ויעשה מזה דרך הטבע שכל חולה הטיפוס יתרפא. מאז, ישנה רפואה למחלה הזאת, בכוח הצדיק.

הוא כותב שם בדרך אגב, כי לפי זה יש לו תירוץ על איזו קושיא. למשה רבינו ע"ה, היה אבן ספרינון, שכוחה היה לבקוע את המים. א"כ מהו הנס של קריעת ים סוף? התשובה היא, כי משה רבינו התחיל בכך, אבל לפני כן הדבר לא היה.

כך הוא אומר, ובזה יתורץ לנו קושית המינים, שהקשו על נס של קריעת ים סוף, הלא המטה של משה היה של סנפירין – או כפי מה שידוע הגירסא 'סנפרינון' – וזאת ידוע שהטבע של סנפירין לבקע המים. אך באמת קודם שבקע משה רבינו ע"ה את הים במטה, לא היה המטה של סנפירין יכול לבקע המים. אך מאז כאשר הצדיק משרע"ה היה בוקע בו הים, מאז נעשה דרך הטבע. ובאם היה משה בוקע עם מטה של עץ, היה נעשה דרך הטבע שעץ יבקע המים. והוא אומר על כך, ודברי פי חכם חן.

אינני יודע, האם צריכים להגיע אל התירוץ הזה. בכל אופן, מפורסם סיפור נפלא על

הַמַּחְלָה אֲשֶׁר שְׁמָתִי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עָלַיָּךְ כִּי
אֲנִי יְיָ רַפָּאָךְ, אִמֵּן כִּי"ר.

*

לפני כן, הוא מביא סגולה, אשר חשוב לדעת אותה.

לצערינו בדורנו, אולי רבים צריכים זאת, לגבי ימי שיצא לתרבות רעה. רח"ל. אנשים שאיבדו את האמונה ואת הירא"ש. רבים עשו את הסגולה הזאת, עם הלבנה, והצליחו. גם אם זה ידוע, אבל בכל זאת אני מביא זאת, כי יש מכך קצת נפקא מינה.

זאת סגולה, כדי שאדם יחזור בתשובה. אם נשתמד, או שהוא מחלל שבת. וכדומה. פרק עול.

הוא כותב כך, קח לבנה חדשה, ושים בתנור של אש שהוסק בעש"ק לחלות לחם של שבת, ויניח שם עד שבת השנייה אחר שנאפו החלות, ואח"כ יקח משם הלבנה וכתוב שמו של פב"ב ושם אמו, ואמור על הלבנה, כשם שהלבנה הזה בוערת בתנור של אש, כן יבער לב פב"ב שיצא לתרבות רעה, שיתהפך לבו לשמים לטובה. לכתוב ולהגיד זאת, שלוש פעמים. ואח"כ יאמר הכותב הזה עליו ג"פ. ואח"כ שים הלבנה בקבר של צדיק אחד, והנח שם שבוע אחד, ותראה נפלאות בעזה"ש.

אם הייתם בקברים של צדיקים, וראיתם שם לבנים מונחות, אלו אנשים אשר עשו את הסגולה הזאת, ולפי מיטב ידיעתי הדבר בדוק ומנוסה.

שאלה מהקהל: איך אפשר להפעיל את התנור כל-כך הרבה זמן, משבת לשבת?

תשובת מרן שליט"א: לא שידלוק התנור משבת לשבת, אלא שתהיה מונחת הלבנה שם עד האפייה הבאה. בערב שבת זו להניח, עד האפייה השנייה, ואח"כ להניח זאת בקברו של צדיק.

שאלה מהקהל: אפילו תנור חשמלי?

תשובת מרן שליט"א: כן. העיקר אש שבוערת. אדרבה. אולי זה בוער יותר, כנראה החום יותר חזק. בזמנינו צריך יותר לבוער.

הגר"א, לגבי עניין זה, שאחד אפיקורוס טען את הטענה הזאת, כי גילו בזמנם איזו מתכת אשר דוחה כל מיני מתכות ודברים, ההיפך ממגנט. המגנט, זאת אבן שואבת, נדבק אליו ברזל. אבל נתגלתה אז מתכת, אשר דוחה ומרחיקה דברים, ולא מצאו לכך מקור בכל ספרי החכמות שלהם. התפלאו על כך, חשבו כי נתגלה בדורנו משהו חדש. אמר אותו משה מנדלסון, שם רשעים ירקב, שישאלו את הגר"א – שהיה אדם גדול בישראל – אולי בספרי היהודים הדבר מוזכר.

הגר"א אמר מיד, אכן כך כתוב במדרש רבה, כי האבן של משה רבינו היתה דוחה דברים. אמר אותו אפיקורוס, אהה, כעת אני מבין מה עשה משה רבינו, זהו דבר טבעי, הוא החזיק בידו את האבן הזאת, וכך הוא בקע את הים.

אם כי שבלאו הכי הדבר אינו נכון, כיון שבתורה כתוב שהיתה רוח קדים וכו', ובקע את הים, והמים ניצבו כמו נד וגו'. בודאי שאין לזה כוח עד כדי כך, שששים ריבוא יעברו וכו'. אבל, הוא מצא לו איזו עילה, הוא נתפס על העניין הזה.

אמר הגר"א, תגידו לו, רשע ואפיקורוס שכמותו, כי לכן הקב"ה אמר למשה רבינו, וְאַתָּה הָרַם אֶת מִטְּךָ, וְנָטָה אֶת יָדְךָ עַל הָיָם וְגו' [שמות י"ד, ט"ז]. דהיינו, את המטה תרים – כנראה ביד שמאל – ונטה את ידך על הים. היד הימנית. כי אם תחזיק את המטה בידך, יגידו שהמטה הוא שבקע את המים. על כן תרים אותו, שכולם יראו כי זה לא הוא, ובידך אתה תעשה זאת. שיראו במו עיניהם את הפלא העצום הזה. כך היתה תשובת הגר"א, לגבי העניין הזה. אולם, ישנם שבעים פנים לתורה, ואולי גם זה הוא תירוץ.

ובהמשך בספר דגל מחנה יהודה שם הוא כותב, כמו כן יש לומר, שכל הסגולות והרפואות מהצדיקים, נעשה טבע, שמזה הסגולה יתרפא. יעזור השי"ת שיקוים בנו מקרא שכתוב, אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהִיָּשֵׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהֶאֱזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשִׁמְרָתָ כָּל חֻקָּיו, כָּל

לגבי הסגולה הזאת, ראיתי כי מביאים בשם הרה"ג ישראל יעקב פישר, גאב"ד העדה החרדית בזמנו בעיקר"ת ירושלם ת"ו [הובא גם בספר זך יאיר, חלק שני דף רמ"ג], שהסביר את הסגולה הזאת, בזה"ל, בשריפת הפרשת חלה – מה הדבר קשור להפרשת חלה? – יש סגולה כקדשים שדינם לשריפה, ושבוה מתבער הרע ומתלבן בנקיות רוחנית, ועם שריפה זו, יכתבו על לבינה שם הנצרך לליבון, וידליק את האש לזכר צדיק ויאמר, וכשם שנתלבנה לבינה זו, כך באש מְצוה זו, אבינו מלכינו אב הרחמן, יבער יצר הרע ויתלבן במצוות ובאהבת תורה וביראת שמים, ליבו של פלוני בן אלמונית. הוא נתן כאן סברא, להסביר כיצד הדבר עובד.

ונדמה לי כי גם מהר"י הלוי אלשיך זצוק"ל לפעמים היה מסביר כיצד פועלות סגולות מסוימות. על כל פנים זכור לי בבירור שהסביר לי כיצד פועלת הסגולה הנקראת מחיה, דהיינו שהיה רושם על גבי צלחת את שם החולה ועניינים נוספים, ומוחק את הכל לתוך מים, ונותן לחולה לשתות את המים. שכן אמרו חז"ל מרובה מדה טובה ממדת פורענות. וכיון שדבר כזה מועיל לפורענות דהיינו גבי סוטה, כל שכן שיועיל לדבר טוב.

ולגבי מה שאמר הרב מקודם כי הסגולות שממציאים חכמי ישראל, מאז ואילך הן מועילות, נראה שזהו דוקא כאשר הסגולה אינה היפך הטבע. כגון ששמעתי בילדותי, מעשה בחולה לב שבא אצל אחד מאדמורי"י גור, אולי בעל אמרי אמת, לבקש את ברכתו ועצתו. הרב אמר לו שישתה הרבה קפה. עשה כך והבריא, למרות שבדרך הטבע אדרבה ריבוי הקפה מזיק ללב. והנה כששמע זאת חולה לב אחר, שתה אף הוא הרבה קפה. אך לא די לו שלא הבריא, אלא שמצב בריאותו הורע. הלך אצל הרב והתלונן בפניו, הרי עשיתי כאשר הורה הרב לפלוני, ומדוע הוא הבריא, ואני הורע מצב בריאותי. אמר לו הרב, אני נתתי הוראה פרטית לפלוני דוקא, ולכן רק לו יכולה היא להועיל. איתמר.

א"כ מובן, כי אותם גדולים וצדיקים אשר אמרו מעצמם סגולות, פירושו שקיבלו הארה מן השמים, והבנה כי הדבר עובד ככה. אולי לא כל דבר הצליח, אבל מה שהצליח, אם זה עבר לכל הפחות פעם אחת, אזי גם מכאן והלאה. בנ"ד זה כפי שקדשים נשרפים ומתלבנים.

והוא מביא בהמשך, בשם ספר מנהגי הקהילות, וז"ל, ב"מנהגי הקהילות" מצטט יחיאל גולדהבר בשם רבי בנימין בייניש הכהן מקראטשין בספרו שם טוב קטן [וולצבאך תס"ו ר"ח אלול], סגולה נפלאה הקשורה לאפיית החלות בערב שבת, "עוד עניין אחד למי שיצא לתרבות רעות ח"ו, קח לבינה חדשה ממלבן. 'מלבן' היינו – כלשון הפסוק בנביא ירמיהו [מ"ג, ט"] – מקום שמייצרים בו לבנים. דהיינו, זה צריך להיות משהו חדש, שלא השתמשו בו בעבר. תיקח ישר מהבית חרושת, שבו מייצרים את הלבנים.

ושים בתנור שהוסק בערב שבת לאפות לחם לשבת. וצריך להניח שם עד שבת שניה לאחר שנאפו החלות, ואחר כך קח משם הלבנה וכתוב שמו של פלוני ושם אמו – וכשם שלבינה זו בוערת בתנור אש, כן יבער הלב של פלוני בן פלונית שיצא לתרבות (רעות) [רעה], שיתהפך ליבו לשמים לטובה. ואחר כך יאמר הכותב עליו גם כן ג' פעמים כן. ואחר שים הלבנה בקבר צדיק אחד, והנח שם איזה שבועות.

אם אתם שמים לב, ישנם קצת הבדלים. מקודם הבאנו מי שכותב, לשים שבוע. וכאן כתוב, כמה שבועות.

העיקר הסיום, ותראה פלאים. בדוק בחון ומנוסה.

בספר דרך ישרה [שער הסגולות], הביא את מקור הסגולה הזאת. כנראה המקור הראשון לכך, הוא מהאר"י ז"ל. הדבר לא כ"כ ברור, כי הוא מביא שם כמה סגולות, ואת זאת הוא מביא בסוף, א"כ אולי גם זה ממנו. וישנו מקום אחר, אשר מביאים זאת בשם החתם סופר, וכדלקמן. סגולה כתב האר"י ז"ל, מי שיש לו בן או בת או אח או קרוב, הטה מדרך טובה לרעה ח"ו, אז

מן הקברים. אמנם זה לא לפי כל הדעות, אבל חוששים לכך. 'הנאה מקבר' פירושו, כגון אם אדם מניח שם איזה חפץ, ק"ו לעבור על גבי קבר.

ובשלחן ערוך המקוצר [יו"ד ח"ב סימן קפ"א סעיף ח'] כתבתי בס"ד כך, אין לדרוך על גבי קברים, וכן לשבת או להישען עליהם. אם אדם רוצה לנות, אין לו לשבת על הקבר. מפני שיש אומרים שאסורים הם בהנאה, או משום כבוד המת. גם זאת סיבה לאסור.

אבל מה יהיה, במקומות שהקברים הם צפופים. אדם רוצה להגיע לקבר מסויים, אולם אינו יכול, כי יש לו קברים החוסמים אותו, על כך כתבתי בזה"ל, ומכל מקום אם צריך להגיע לאיזה קבר ואין לו אפשרות אלא אם כן ידרוך על גבי קברים, מותר. אם ישנה אפשרות, תקיף וכו', אל תזלזל בכבוד המת. משמע שזה גם אם הוא יצטרך לעשות סיבוב גדול בכדי להגיע לקבר. אבל ישנם מקומות, כמו בעיר צפת ת"ו, וכדומה, שישנם קברים מדאי צפופים, כנראה בגלל רעידת האדמה שאירעה שם, והוא חייב לדרוך עליהם בכדי להגיע לקבר שהוא בא אליו, אזי הדבר מותר, בדלית ברירה.

בכל אופן, מדוע זה לא נקרא שנהנים מן הקבר? והוא עונה כך, ואפשר, כיון דהוי סגולה שלא עפ"י דרך הטבע, לא חשיבא הנאה. גם אפשר, דתועלת (הוא) רוחנית, לא חשיבא הנאה. כך הוא כותב.

אינני בטוח שצריך להגיע אל התירוצים האלה. כי אין הדבר נקרא שנהנים מן הקבר, אלא באים אל הצדיק, בכדי שיתפלל על זה שפרק עול, יצא לתרבות רעה. מה שמניחים זאת שם, זה בכדי להזכיר לצדיק. הדבר נקרא ש'נהנים'?

שאלה מהקהל: זה כמו פתק בכותל. תשובת מרן שליט"א: נכון. אבל שם בדרך כלל הדעה המקובלת שזאת רק החומה של הר הבית, לא העזרה של בית המקדש עצמו. אולם אכן ישנם כאלה המחמירים גם בכך. והרחיבו על כך בכמה מספרי זמנינו שליט"א.

יתפלל בתפילת י"ח בהשיבנו נוסח זה, אזי מובטח שיהפך לבו לטובה. השיבנו אבינו לתורתך וכו' עד לפניך, ואח"כ יאמר יהי רצון וכו'.

עניין אחר, למי שיצא לתרבות רעה ח"ו, יקח לבניה חדשה אחת, וישים בתנור של אש שהוסק בע"ש לחלות לחם לשבת, ויניח שם עד שבת שנייה אחר שנאפו החלות, אח"כ יקח משם הלבניה וכתוב שמו של פלוני ושם אמו, וכשם שהלבניה זה בוער בתנור אש, כן יבער הלב של פב"פ שיצא לתרבות רעה שיתהפך לבו לשמים לטובה. ואח"כ יאמר הכותב זה עליו כך ג"פ. ואח"כ שים הלבניה בקבר צדיק אחד, והנח שם שבוע אחת, ותראה פלאים. וזה בדוק ומנוסה.

כך מובא בספר אגרתא דחדוותא וחלק כ"ו, דף מ"ז, אבל עם הערה חדשה לגבי הנושא הזה.

וזה לשונו שם, הנה כידוע סגולה המובאת משמיה דהאריז"ל – כאן כתוב זאת במפורש, שזה בשם האריז"ל – למי שהיטה דרכו לדרך רעה, או הלך לתרבות רעה. ישנו כאן דיוק, 'היטה דרכו', ו'הלך לתרבות רעה'. שני דברים. כנראה המדובר בתחילה באחד שעדיין לא התקלקל ממש, אלא רק התחיל לעשות שטיות. וכמו כן, הדבר השני – כך משמע מדבריו – אפילו למי שכבר יצא לגמרי בחוץ.

שיקחו לבניה חדשה ממלבן, ויניחנה בתנור שהוסק בע"ש לאפיית חלות בשבת, וישאירו שם עד שבת שניה ולאחר שנאפות החלות, ואח"כ יקח הלבניה ויכתוב שמו של פלוני ושם אמו, 'וכשם שהלבניה זו בוערת בתנור אש, כן יבער הלב של פלוני בן פלונית שיתהפך לבו לשמים לטובה'. כל הנז"ל, יכתוב. ואח"כ יאמר את כל הנז"ל הכותב עליו ג"פ, ואח"כ ישים הלבניה בקבר צדיק אחד ויניח איזה שבועות. והובא בקונטרס קמיעות של החת"ס, ונדפס בספר סגולות הסופר עמ' כ"ה.

בעת, הוא שואל שאלה. איך הדבר מותר? מדוע זה לא נחשב, הנאה מן הקבר? אתה מניח את הלבניה על קבר הצדיק, כי זאת סגולה להועיל, אולם הרי ישנה הלכה, שאסור ליהנות

שאלה מהקהל: מה זאת 'לבינה'? בלוק שלם?
תשובת מרן שליט"א: בדר"כ הלבינות הן קטנות. לא כמו בלוקים שהם חלולים, אלא הכל מלא. לפי מיעוט ידיעתי, חושבני שאפשר להשיג בחנות לחמרי בניין.

מישהו שאל אותי לפי כשבוע – כאשר היצעתי לו את הרעיון הזה, לעשות את הסגולה הזאת – אם לצערינו יש לו שלושה ילדים כאלה רח"ל, שהוא צריך לעשות זאת עבורם, האם על כל אחד הוא צריך לעשות לבינה בפני עצמה, או לפתור את הבעיית בבת אחת, שמספיק לכתוב ע"ג לבינה אחת, פלוני ופלוני ופלוני בני פלונית?

בהתחלה נסתפקתי לגבי השאלה דלעיל, וחשבתי שלא מועיל. אבל אח"כ עניתי לו בס"ד, כי למה לא? כנראה בדורות שעברו, לא חשבו שיצטרכו לכתוב שמות של שלושה – ארבעה ילדים, הדבר לא עלה על דעתם, לכן הם כתבו לגבי אחד. אבל כיום, בעוה"ר ישנם הרבה נושרים, השם ירחם. הם לא חשבו על כך. מסתבר שאפשר את כולם ביחד. וכי הסגולה מועילה היא דוקא על אחד? אדרבה לא כדאי לחכות שיוסיפו עוד פשע ורשע.

שאלה מהקהל: על אותה לבינה, לרשום כמה שמות?

תשובת מרן שליט"א: כן. יכול להיות, מאותה משפחה, בני אותה האם, או אולי יתכן אפילו כמה שמות, למרות שאין שום קשר בין האנשים. אינני חושב כי חובה שיהיה דוקא על אותו אדם. כך מסתבר.

שאלה מהקהל: לבינה זה יכול להיות גם ריצוף בלטות?

תשובת מרן שליט"א: לא מסתבר לפי ההסבר שהבאנו, שזהו העניין של שריפה, כמו שריפת קדשים. אעפ"י שלכאורה אולי היה נראה כי המלה 'לבינה' היא לאו דוקא, וזה יכול להיות גם במשהו דומה. אבל כיון שאנחנו לא יודעים, עד היכן הדברים מגיעים, אז אם כתוב 'לבינה', צריך להשתדל לכל הפחות שיהיה מה שנקרא 'לבינה'. לשאול את אלה המתעסקים בכך, מה

נקרא 'לבנים'? ידוע לי שישנם גם כיום בניינים, שעושים בהם לבינה. זה לא כמו בלוקים, שיש בהם רווחים, אלא זה משהו מלא, בלי שום חללים.

ונשׂרפה לשׂרפה ונתהי להם הלבינה לאבן
ובראשית י"א, ג'. ופירש שם רש"י, כך עושים הלבנים וכו' שורפים אותם בכבשן יעו"ש, וגם בחלק הדקדוק למהרי"ץ שם.

וכן נזכר בעוד הרבה מקומות, שהלבינה נצרפת בכבשן, כגון בפירוש רע"ו מברטנורה במס' כלים פ"ט משנה ו', ובפמ"ג הלכות שבת סימן שכ"א במשבצות אות י'.

שאלה מהקהל: גם בבבא בתרא כתוב, כי ישנה לבינה, כמו שיש גזית.

תשובת מרן שליט"א: נכון. במשנה תחילת ב"ב, מקום שנהגו לבנות גזיל גזית כפיסים לבנים, בונים.

*

ישנן עוד הרבה סגולות, כגון מה שכיום בזמנינו ידוע יותר, מי שאשתו צריכה ללדת, הוא קונה את פתיחת ההיכל. ובעבר אבותינו נע"ג לא ידעו ולא שמעו כלל על כך, אבל בעדות אחרות הדבר היה.

מהו המקור לכך?

חושבני, כי לפני שלוש מאות שנה בערך, אם הייתם שואלים את השאלה הזאת, אף אחד לא היה יודע על מה אתם מדברים. הראשון שכתב זאת, זהו החיד"א.

יצא לאור בדיוק כעת הגליון פנינים [פ"ט], של ידידנו הרה"ג מרדכי חיים שליט"א מירושלם עיקו"ת, והוא מביא זאת בזה"ל, מנהג זה נזכר לראשונה בשנת התקמ"ו על ידי מרן החיד"א בספרו מורה באצבע [סי' ג' אות צ'] בזה"ל, מנהג העיר, שמי שנכנסה אשתו בחודש ט' לעיבורה, נזהר לעשות החודש ההוא מצות פתיחת ההיכל, והוא מנהג יפה, ויש לו סמך על דרך האמת. הוא אומר, כי על פי הסוד ישנו איזה עניין, אשר אפשר להסמיק זאת.

והניף ידו שנית, בספרו אמת לדוד [סי' ב' אות ג'] וכתב, נהגו באיזה קהילות, שמי שאשתו נכנסת בחודש התשיעי לעיבורה, קונה מצות

ויתפלל שגם אשתו לא תשנה תפקידה, אלא תהיה כלבנה, ששני שבועות מתמלאת, ושני שבועות הולכת וחסר, ואינה משנה את תפקידה, כן תהיה אשתו ב' שבועות טהורה.

והרב הקדוש מוה"ר ר' נפתלי מלזנסק זצ"ל אמר לסגולה הנ"ל, שהבעל ילמוד משניות סדר נשים.

זכורני כי פעם אמרתי זאת לקבוע לימוד בכל יום משניות סדר נשים, לאיזה אברך אחד מידידנו, שהיו אצלו בעיות כאלה, ולאחר שנים הוא אמר לי, תדע לך, כי שני הילדים הללו נולדו לי בזכות זאת. וחושבני כי ישנם עוד כמה. בעניין הסגולה הראשונה דלעיל, הרחבתי בס"ד בשו"ת עולת יצחק ח"ג לגבי וסת החודש [סימן רי"ג ד"ה וזאת]. ולגבי הסגולה השנייה, בתשובה שעדיין לא נדפסה, ומיועדת לשו"ת חלק ד' בעזרתו יתברך, לגבי פציעת עצמה כדי לתלות בכך את כתמיה.

שוב הפעם, נראה כי אלו סגולות אשר לא נשמעו ולא נראו בעולם, אבל הקב"ה האיר את עיניו למצוא קישור בין הדברים. תלמוד משניות סדר נשים, מסכת יבמות ומסכת כתובות וכו', שהיא תהיה מסודרת, שיהיה סדר, אפי' לקבוע בכל יום רק משנה אחת, ואז תבוא הישועה.

שאלה מהקהל: ומה עם מסכת גטין?

תשובת מרן שליט"א: מה רצונך להגיד? כיון שזה לא מתאים למטרת הסגולה, אז לדלג מסכת זאת. אבל לא זאת הנקודה. גם יבמות, לא רצוי. הסגולה היא, שזה 'סדר נשים'. זה לא שכעת תגיד לי, שאם כתוב ח"ו איזה משהו, כגון מתה אשתו, שידלג על המשנה הזאת? לא. העיקר שהכל נקרא 'סדר נשים'. פה ישנו סדר. אם רוצים שיהיה לפי הסדר, צריך ללכת עפ"י הסדר. אם אתה תדלג איזה משהו, לא הלכת לפי הסדר. אבל יותר נראה כי האמת היא, ועכ"פ יכול להיות שצריך ללמוד את כל הסדר. הוא לא אמר, ללמוד משניות מתוך סדר נשים, משמע שצריך לגמור את כל הסדר.

פתיחת שערים באותו חודש. והוא מנהג יפה, ויש לו סמך על דרך האמת עכ"ל.

ובהערות [שם בגליון פנינים, הערה 1] כתב, כי לכאורה הדבר מוזכר עוד לפני החיד"א, בסידור היעב"ץ. אבל הוא מעיר, כי אמנם הדבר נכון, אבל בסידור יעב"ץ ישנם הרבה דברים אשר הוסיפו בהדפסה, דברים שהיעב"ץ לא כתבם. המדפיסים עשו סימן להוספותיהם, אבל במקור זה לא נמצא. א"כ הראשון שכתב זאת, זהו החיד"א.

ומאחרי זמן החיד"א, תראו שם שהוא מביא רשימה, אשכנזים וספרדים, כולם מעתיקים זאת. לפני כן, מאן דכר שמיה. אף אחד לא הזכיר זאת. אולם אחרי שהחיד"א כתב זאת, הדבר נתפרסם. ובזמנינו, זה נכנס גם אצלנו, בתורת סגולה, שיהיה [בראשית כ"ט, ל"א] וַיִּפְתָּח אֶת רִחְמָהּ.

שאלה מהקהל: עם סגולה.

תשובת מרן שליט"א: יפה. זאת מליצה נאה, וְהֵייתָ לִי סֶגְלָה [שמות י"ט, ה']. לְהֵיוֹת לוֹ לְעַם סֶגְלָה [דברים ז', ו'. ועוד]. המלה 'סגולה', תרגומה 'חֲפִיבִי'. 'חֲפִיבִיךָ'. העניין שזה 'עובד', הדבר אינו סתם.

*

ישנה סגולה נוספת, אשר רבים צריכים אותה, וחושבני כי גם היא בדוקה ומנוסה, הובאה בספר טהרת ישראל [על הלכות וסתות ונדה, דף י"ע"ב, סימן קפ"ד] להרה"ג ישראל יצחק 'החונה פה פראגה', בזה"ל, הגהות לסקנ"ז נ"ח ס"ד בחקת הטהרה. ועיין ספר דברי יצחק אות ע"א וז"ל, לאשה שאין הוסת שלה הולכת כסדר נשים, רק פעם מקדים האורך לבוא, ופעם מאחר – אם ישנם שיבושים – שמעתי בשם הרב הקדוש בוצינא דנהורא מוה"ר נפתלי מראפשיץ זצ"ל, שלזה טוב להתפלל בשעת ברכת קידוש לבנה, באמירת תיבת שלא ישנו את תפקיד[ות]ם, יכוין שהיא ר"ת אשתי. המלים ש'לא ישנו א'ת ת'פקידתם, הן ר"ת אשתי".

תראו איך הקב"ה הבריק לו רעיון, כי אלו הם ראשי התיבות. זאת הארה מן השמים.

בלאו הכי אפשר לומר כי אף מסכת גטין מתאימה בהחלט לנושא, כיון שלפני ה'סדר' ישנם ימים שהיא טמאה והם בריחוק, ממילא הרי היא באותם ימים כאילו מגורשת...

מישהו פעם שאל אותי, זהו אלופנו ומיודענו הרה"ג לוי קשת זצ"ל, למה אנחנו גורסים בברכת הלבנה, שלא ישנו את 'תפקידתם'? הרי בספרים אחרים גורסים, 'תפקידם'. הוא אמר, כי הדבר נראה לו שיבוש, לומר 'תפקידתם'? עניתי לו, למה אתה חושב כך? הרי תרגום הפסוק [דברים ח', א'] **כָּל הַמְצָוָה**, הוא **כָּל תַּפְקִידָתָא**.

כשהוא שמע זאת, הוא נבהל. איך לא חשבתי על כך. הודה על האמת.

שאלה מהקהל: אבל זה בארמית, וזה בלשון ש"ק?

תשובת מרן שליט"א: זה הולך ביחד. כגון המלה 'בית הכנסת', שזה נתייחד על פי המקביל בארמית 'בי כנישתא'. בלשון חז"ל, ישנם הרבה דברים שהם כמו בל' ארמית. כפי שאנחנו אומרים, נקדישך ונעריצך, בקמץ, שזה בא מל' ארמית כידוע. אין בלשון הקודש, את המלה 'כנסת'. הארמית ולשון הקודש, כיון שבזמן בית שני דיברו בשתי הלשונות הללו, נתחברו בזה, באופנים מסויימים. ואכמ"ל.

מעלת הכוונה בתפילה כי היא מועילה להבנת התורה וכו', והעצה לכך היא לעיין ולחדש משהו בכל תפילה.

דבר שני.

הגמרא במסכת ברכות [דף ו' ע"ב] דורשת את הפסוק [תהלים י"ב, ט'] **כָּרַם זֵלוֹת לְבָנֵי אָדָם, אֱלוֹ דְּבָרִים שְׁעוֹמְדִים בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּבְנֵי אָדָם מְזֻלְזָלִין בָּהֶן.** זו תפילה.

התפילות הן דברים גבוהים ועמוקים, ומצד שני אנשים עושים זאת בלאחר יד. להתפטר. מחפשים שטיבלך, העיקר לגמור את התפילה. וגם אם המדובר במישהו שלומד תורה, הוא משקיע את ראשו בלימוד, ואינו רואה חשיבות להשקיע בתפילה.

אולם צריך לדעת, כמה גדולי ישראל השקיעו בתפילה, וכמה ההצלחה בלימוד תלויה בתפילה. ישנם החושבים, טוב, תפילה, צריך. אבל העיקר הוא שאני אלמד טוב, אשקיע את עצמי בלימוד, אבל לא בתפילה. בקיצור, הוא שוכח מהקב"ה. איננו מבין, כי בעצם ההצלחה בלימוד היא תלויה בתפילה.

הגר"י איבשיץ בספרו יערות דבש, כותב דבר נורא. ביום שאינו מכווין בתפילה כראוי, באותו היום לא הולך לו בלימוד. לא מצליח.

אנחנו חושבים, לגבי הגר"י איבשיץ, אהה, איזה כשרון וחריפות. חושבים שזהו כשרון. אבל הוא אומר, לא. זאת סייעתא דשמיא. כמובן, יהיה חכמתא לחכימין, בודאי שהדבר מחובר. אבל בלי התפילה, העיקר חסר. וכבר דיברנו על כך לפני כמה שנים.

חושבני כי העצה לכך היא, שמדי פעם אדם יתעורר לאיזה עניינים בתפילה, להתעמק ולהבין איזה נושא בתפילה, או פירושים על התפילה, אחת הנה ואחת הנה, ועל ידי זה הוא יקיץ מתרדמתו. כי אחרת, מאחר שהתפילות הן חוזרות על עצמן, שחרית מנחה וערבית, עוד פעם ועוד פעם, עוד שבוע ובעוד חודש, חוזרים אותו הדבר, ע"כ לא מתעוררים, כי אין כאן חידושים. לכן, צריכים לראות איך בכל זאת לחדש משהו. אם האדם מתעורר באיזה עניין, להבין משהו בתפילה, למה תיקנו ויסדו זאת חז"ל, מה הדבר נותן, ומה זה אומר, אזי ממילא הוא מתעורר, לכל הפחות בחלק מן התפילה, ואז הדבר מעלה את הכל.

בפרט שב"ה זכינו, יש לנו 'עץ חיים' היא למחזיקים בה', הוא הפירוש הנפלא 'עץ חיים' על התפלה לאל לגאון עוזנו מהרי"ץ זיע"א, שזה כלול מכל כל, א"כ אפשר מדי פעם כשאפשר לעיין פה ולעיין שם. וק"ו מי שיעשה קביעות לכך, כפי שב"ה ישנו כבר סדר ללימוד דף בכל יום, או עמוד אחד לכל הפחות. וגם מי שאינו עושה זאת, אם הוא מעיין מדי פעם, הדבר מוסיף הרבה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

אנשים שותים, יש שהשתכרו, עשו קצת מהומות, אז החליטו שלא יתפללו בבתי הכנסת. אולי בגלל זה, נשתכח העניין הזה להאריך, כי התפללו ביחידות. אבל הנה לפנינו, מהרי"ץ גאון עוזנו מביא זאת, להאריך ב'ויהי נועם'.

וידידנו הרב איתמר חיים כהן שליט"א כתב להעיר כאן לגבי מה שאמרנו כי במוצאי שבת לא התפללו בתימן בבית הכנסת וכו' בזה"ל, שמעתי מפי אבא מארי זלה"ה שאעפ"כ על הרוב התפללו בעשרה, כגון בבתי חתנים ומילה, או אבלים רח"ל עכ"ל יצ"ו.

אמנם כיון ששם אין התפילות מסודרות כל כך כמו בבתי כנסיות, וזה לא קבוע לכולם רק לחלק קטן מן הקהל, וגם רק לפי המזדמן. ממילא נראה לי שנשאר מקום נרחב להשערותנו שזוהי הסיבה שגרמה לשכחת מנהג יקר זה. מהגם שעניין הארכת המלים והנעימות, אינו בולט כל כך. יב"ן.]

כאן הטור בהמשך דבריו מביא זאת, בשם רב עמרם גאון בזה"ל, וכן כתב רב עמרם, זה שנהגו לומר ויהי נועם וקדושה דסדרא בנעימה ובאריכות נועם באפוקי שבתא, כדי שישתחו ישראל בהשלמת סדריהם, כדי להאריך לרשעים מלחזור לגיהנם. דבמ"ש ודאי שבה צועק הממונה על הרוחות, חזרו לגיהנם, שכבר השלימו ישראל את סדריהם. נגמר ה'סדרא דקדושא', כעת תחזירו אותם לגיהנם.

שאלה מהקהל: לפי איזה בית כנסת? הרי ישנם הרבה בתי כנסת?

תשובת מרן שליט"א: עד שהאחרונים מסיימים. כתוב, עד 'שיסיימו כנסיה אחרונה של ישראל תפילתם'. המניין האחרון מסיים.

אכן אתה צודק, יש כאן מקום לשאול, אם ישנם כאלה המתפללים מאוחר, כגון אותם המוציאים שבת לפי רבינו תם, א"כ בשביל מה שנאריך? כמו כן בארצות אירופה, בין כה וכה הם מוציאים שבת שעתיים אחרינו, ובאמריקה שבע שעות אחרינו, א"כ הם הכנסיה האחרונה? זאת שאלה טובה.

הרחבה בחשיבות העניין להאריך בתיבות ובנעימת מזמור ויהי נועם וגו' וקדושה דסדרא במוצאי שבת, כאשר כתב רב עמרם גאון וכו' וגם חכמי תימן. ושהקדושה במוצ"ש צריכה להיות כדבעי, כי היא משלימה ל-30 קדושות בשבוע.

נתעוררנו בחסדי ה' מקרוב לאיזה עניין, הקשור למוצאי שבת, אשר נפקא מינה למעשה. התחלנו בלי נדר לעשות זאת בשב"ק זו, בבית מדרשנו פעולת צדיק. נתעוררנו לכך השבוע, כי צריך לעשות ולתקן את העניין הזה.

הטור [בסימן רצ"ה] כותב, לגבי עניין ויהי נועם וגו' ואתה קדוש וכו' במוצאי שבת, בזה"ל, ונוהגין לומר "ויהי נועם", לפי שהוא מזמור של ברכה, שבו בירך משה לישראל בשעה שסיימו מלאכת המשכן. ונוהגין לכפול פסוק "אורך ימים אשביעהו" – כפי שאמרנו בתחילת השיעור – שע"י כן נשלם השם היוצא ממנו.

ואומרים סדר קדושה. מה שייך כעת, במוצאי שבת, 'סדר קדושה'? לפי שהוא זמן חזרת רשעים לגיהנם, ששבתו בשבת. הרי בשבת, הגיהנם לא עובד. א"כ כעת – במוצ"ש – מחזירים אותם לגיהנם. ועל כן מאריכין בעניני תפילות, כי ממתנינן להם שיסיימו פְּנִיָּה אחרונה של ישראל תפילתם. לא רצו לגמור את תפילת ערבית, כפי שבכל יום, באופן קצר ורגיל, אלא מוסיפים עוד משהו, בכדי להאריך להם את המנוחה. כי כל זמן שלא גמרו זאת, עדיין נחשב שבת, הגיהנם עדיין לא עובד.

ועל כן נוהגין במקצת מקומות, להאריך הרבה ב'ויהי נועם וסדר קדושה'.

הטור מדייק וכותב, כי נוהגים זאת 'בקצת מקומות', א"כ לא פלא שאבותינו נע"ג לא נהגו זאת, אבל עוד מעט נראה כי מהרי"ץ זיע"א הביא את זה, הוא כותב בסתם שמאריכים, ולכן ראוי ורצוי שנקבל זאת. אינני יודע, אולי בזמנו כך נהגו, שמא קצת נשתכח העניין במשך הדורות.

כפי שאתם יודעים, אבותינו בדורות האחרונים משום מה לא התפללו בבתי כנסיות במוצאי שבת. ישנם כאלה האומרים, כי זה בגלל שבמנחה היו קצת שתויים, בסעודה שלישית

עוד מעט נעמוד על כך בל"נ.

הבית חדש מסביר את דברי הטור דלעיל כך, נראה דהכי פירושו, דלכך אומרים ואתה קדוש, לפי שהוא זמן חזרת רשעים. ועל כן מאריכין בעניני תפילות, כי ממתניין להם וכו'. והטעם דממתניין להם, הוא לפי שהקב"ה יושב וממתין לשמוע תהלות ישראל עד שיסיימו, כי על זה אמר ואתה קדוש יושב תהלות ישראל, כדברי רז"ל.

זהו במדרש תהלים, לגבי הפסוק ואתה קדוש יושב תהילות ישראל, שם פירשו כי 'יושב' זה מלשון עכבה, אין ישיבה אלא לשון עכבה. דהיינו, הקב"ה ממתין, לשמוע את התהילות של עם ישראל. ואם הם עדיין לא גמרו, הקב"ה מצפה ומחכה להם.

לפיכך ממתניין לרשעים ג"כ, עד שיסיימו כנסיה אחרונה של ישראל, בעוד שהקב"ה ממתין לשמוע כל תהלות ותפלות ישראל. הקב"ה ממתין לשמוע את כולם, ובגלל זה מלאכי החבלה, יותר נכון הממונים על גיהנם, ממתנינים לרשעים.

וכיון שיש שייכות לפסוק ואתה קדוש במוצאי שבת, אומרים ג"כ סדר קדושה, וקרא זה אל זה ואמר, הסדר שהמלאכים משבחים לפניו ית' ומספרים קדושתו בכל העולמות. וע"כ נוהגים להאריך בהם וכו'.

כפי שאמרתי בס"ד לעיל, גם מהרי"ץ מביא זאת, ולקמן נביא גם בשם מהר"י צעדי, וכן השתילי זיתים. כי הדבר מובא בהגהת הרמ"א על הש"ע וז"ל, ואומרים ויהי נועם וסדר קדושה באריכות כדי לאחר סדר קדושה שאז חוזרים רשעים לגיהנם, והשת"ז לא השמיט זאת.

נראה מכך כי בזמנם, הדבר היה נהוג. מהרי"ץ אפילו מעצמו כתב זאת, כמה פעמים. לפחות פעמים. הרי יש לנו שלושה מחכמי תימן שהעלו זאת בפשיטות.

מהרי"ץ כותב [בדף קמ"ט ע"א, ד"ה ואח"כ] כך, וכאשר משלימים ישראל סדריהם, פושעי ישראל אומרים, אשריכם ישראל הצדיקים שומרי התורה, אוי להם שלא זכו בה. אז מכריז דומה ואומר, ישובו רשעים לשאולה.

ולפיכך מאריכים בויהי נועם, כדי לאחר מלשוב לגיהנם.

לאחר מכן [בד"ה ואין] מהרי"ץ מביא כך, ובנימוקי מהרי"ץ – מה"ר יהודה צעדי – כתוב וז"ל, ויש לך לדעת מה תועלת ונחת ומרגוע לרשעים, בהיותינו מתפללים על מלאכתינו שתיכון לפנינו. אין זה הענין כי אם לתועלתינו, לא לתועלתם. אבל אנו מתפללים עלינו להיות נועם ה' אלהינו עלינו בתחילה, ואח"כ אנו מתפללים על הרשעים שבישראל שקיבלו ברית קדוש, לרחם עליהם, כדי שלא יזכור להם עונות ראשונים. שתי פעמים מעשה, אחד כנגד זכור [שמות כ', ח'], ואחד כנגד שמור [דברים ה', י"ב]. ועל כל פנים, זו התפילה נכונה, וריוח והצלה לרשעים שהם בגיהנם.

ועל זה אנו צריכים להאריך בויהי נועם פתיבות – למשוך את המלים – כדי שהקב"ה ישגיח בתחנונינו, ומאריך אפו על הכל עכ"ל. זהו ענין נוסף. שהקב"ה יאריך אפו.

ממשיך מהרי"ץ ואומר, ואומרים סדר קדושה אחריו, מן הטעם דלעיל, כדי להתעכב מלחזור הרשעים לגיהנם.

ועוד טעם אחר, מפני שהרשעים של גיהנם מצדיקין עליהם את הדין, וענין הקדושה היא קבלת עול מלכות שמים, שמקבלים עליהם הרשעים ומצדיקין את הדין עליהם. ויש באותו סדר, פסוק והוא רחום. שמתפללים לאל יתברך ויתעלה, שיכפר עון ולא ישחית. וכן אנחנו מתפללים עליהם, שיקל מעליהם עול הכבוד, ולא יעיר כל חמתו (סדר היום וחמדת ימים). לכפר להם על העוונות.

בעצם, לפי המובא באליה רבה, איננו מתפללים רק על הרשעים אשר בגיהנם עכשיו, אלא ח"ו שאנחנו לא נצטרך זאת. זומעשי ידינו כוננה עלינו, שלא נידון בגיהנם.

כך מובא באליה רבה [סימן רצ"ה] בשם בנימין זאב, וז"ל, וכתב בתשובת בנימין זאב [סימן רי"ט], ומעשה ידינו כוננה, אנו מתפללין שיבוא מעשה ידינו ביושר, ולא נבוא לידי עבירה, כדי שלא נידון בגיהנם.

אחר בשם מהרי"ו, שזה רומז לימין, מדת חסד. או מצד עניין הדקדוק – כפי שהרד"ק אומר – כי זאת תוספת. כעת יש לנו בס"ד פירוש רביעי. לפי מה שהוא אומר, כי הסיבה שאומרים 'היושבי' בתוספת יו"ד, כי זה רומז על ישראל.

צריך לבדוק, האם הדבר מתאים היכן שהרש"ש כותב זאת, לפחות בחלק מן המקומות. אבל בכל אופן לכאורה יש לנו תשובה נוספת, לגבי הדבר הזה.

*

בכל אופן, לפי דברי הב"ח על פי דברי הב"ח המסביר את הקשר של ויהי נועם וגו' ואתה קדוש וגו', לבין הקדושה במוצאי שבת, הוא מבאר כי מתחילים ואתה קדוש יושב תהילות ישראל, שפירושו שהקב"ה ממתין, יוצא שבעצם לגבי ואתה קדוש וגו', אמנם לא היה צריך לומר את כל סדר קדושה, כי רק הפסוק ואתה קדוש וגו' הוא שייך, בגלל שהקב"ה ממתין לשמוע את תפילות עם ישראל, ולכן ממתנים לרשעים וכו'.

מכאן זה, כתב בס' פסקי תשובות וח"ג דף תקל"ז, דבר חידוש. כי על פי זה יוצא, שה'סדר קדושה' הזה אינו כ"כ משמעותי, ונפקא מינה כי אין בו כל כך קפידא.

הוא כותב כך, ומיד בסמוך לו אומרים ואתה קדוש, והוא על פי המדרש [תנחומא פרשת כי תשא] שבמוצאי שבת המלאך הממונה על הרוחות צועק חזרו לגהינום שכבר השלימו ישראל סדריהם (סדר השבת ותפילת ערבית), והיינו שממתנים להם עד שיסיימו ישראל סדריהם, ולכן אומרים ואתה קדוש יושב תהילות ישראל, שגם מפסוק זה ילפינו [שמור' כ"א ד'] שהקב"ה יושב וממתין לשמוע תהילות ישראל עד שיסיימו. וכיון שיש שייכות לפסוק זה עם מוצאי שבת, ממשיכים כל סדר קדושה להאריך הזמן בתושבות להשי"ת, ובכך מעכבים חזרתן של רשעים לגהינום.

אבל אין הטעם משום אמירת 'קדושה', כי הרי בתפילת ערבית לא תיקנו קדושה. ולא דמי לקדושה דסידרא שאומרים בתפילת שחרית,

ועל כך כותב בספר הבדלת מרא"ש [דף נ'] בזה"ל, הרי שאכן התפילה הזו היא בעתה ובזמנה בשעת חזרת הרשעים לגיהנם, שאנחנו לא נהיה כמוהם ח"ו.

*

דרך אגב, מהרי"ץ ג"כ מביא את הפירוש הזה, בזבא לציון של יום חול [ע"ה דף ס"ח ע"ב]. הוא מביא שם שש פירושים, לגבי הפסוק הזה, וזהו הפירוש השני.

בהתחלה מהרי"ץ מביא פירוש אחר, ג"כ בשם חז"ל, וזה לשונו, 'יושב', פירוש, ממתין ומצפה לתהילתן של ישראל. כדאמרו רבותינו ז"ל בחולין [דף צא:], אין מלאכי השרת אומרים שירה, עד שיאמרו ישראל, שנאמר [איוב ל"ה, ז'] פָּרַן יָחַד כּוֹכְבֵי בֶקֶר, אֱלוֹ יִשְׂרָאֵל, וַיְהִי דֶרֶךְ [שם] וַיִּרְעוּ כָּל בְּנֵי אֱלֹהִים, אֱלוֹ הַמְּלָאכִים. הקב"ה מחכה למלאכים. וגם לעם ישראל.

עוד דרשו רבותינו ז"ל [שמות רבה פכ"א ד'], שהקב"ה יושב ומצפה עד שתתפלל כנסיה אחרונה שבישראל, ומקבל תפלתם יחד. עד שהמניין האחרון מסיים להתפלל, ואז כל התפילות מתקבלות בבת אחת.

כעת הוא מביא פירוש נוסף – אני מביא זאת כעת לא סתם, בדרך אגב, אלא מכיון דאיכא נפק"מ – בזה"ל, או ירצה, אפילו שאתה קדוש, הנה אתה יושב בשמים בשביל תהילות ישראל. כמו שאמר הרי"ט בפירוש 'היושבי בשמים' [תלים קכ"ג, א'], כי בשביל ישראל הקב"ה יושב בשמים, כי אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי [ירמיה ל"ג, כ"ה]. ואם כן, אם לא ישראל ששומרים התורה, היה העולם תוהו, ולא היה הקב"ה יושב בשמים. ולכן אמר היושבי ביו"ד.

מה הפירוש, 'היושבי'? היה צ"ל כתוב 'היושבי'? אם אתם זוכרים, דיברנו על כך [מוצש"ק עקב ה'תשע"ז, ומוצש"ק ראה התשפ"א] שמהרש"ש זיע"א בשירותיו, מוסיף הרבה פעמים את האות יו"ד. ומישהו בזמנינו פקפק על כך, וטען כי הוא מוסיף יותר מדאי יודי"ן. אבל אמרנו, כי הדבר אינו לחנם. יש בכך רמז לשכינה, המדה העשירית. או כפי שהבאנו ממהרי"ץ במקום

שעיקר תקנתו בשעת חזרת הש"ץ והיו אורבים להם. קדושה בשעת חזרת הש"ץ והיו אורבים להם. ולכן אם כי בקדושה דסידרא דשחרית מצינו פלוגתא אם יש לאמרה בעמידה דווקא או בישיבה דווקא, בקדושה דסידרא זו אין נפק"מ בזה, וכיצד שירצה יעשה. ולכן גם אין ענין לומר פסוקי הקדושה חזן וקהל יחד בקול, אלא יש להאריך בנעימות קול בכל סדר קדושה דסידרא, כדי שיתארך הזמן מעט יותר ולעכב הרשעים מלחזור לגהינם.

והוא כותב במפורש [בהערה 5] בזה"ל, כל קטע זה על פי הב"ח הכא.

הפירוש שהוא כתב ל'השלימו ישראל סדריהם', שהכוונה לסדר שבת ותפילת ערבית, לא נראה לענ"ד. [אבל הוא יובן לנכון, על פי האמור לקמן ד"ה אחת מן השתיים]. והרחבתי עוד בס"ד בנפלאות מתורתך ע"פ ואברהם היו יהיה, וכאן אינו מקומו להאריך.

עכ"פ נראה שהוא הוציא לנכון מסקנא, כי עפ"י דברי הב"ח יוצא שבעצם אין עניין בקדושה. כל העניין הוא, שמתחילים בפסוק ואתה קדוש יושב – ממתין, בכדי להסביר למה ממתנים. ורק בדרך אגב, מביאים את הקדושה. כיון שהתחלנו בכך, ממשיכים. לכן לדבריו, אין לו משמעות רבה.

הרי בערבית ביום חול אין קדושה, אז מה פתאום עכשיו במוצ"ש ישנה קדושה? הרי ישנה נפק"מ מכך שבערבית אין קדושה, כי אם אדם מתפלל – כגון שחרית – בלחש, והוא מגיע לאתה קדוש וגו', ושומע איזה בית הכנסת אחרת שאומרים קדושה, הוא יכול לענות שם, (לא שהוא צריך לענות, רק רשאי. עיין פסקי תשובות סי' ק"ט אות ה' דף תתכ"ה ד"ה ודע, הערה 45), כיון שהוא באותו הנושא הזה – אתה קדוש וכו' – לכן אתה עונה. אותו הדבר במנחה, כי יש קדושה.

אולם אם אדם מתפלל ערבית, הגיע לאתה קדוש וכו', ושומע שבבית הכנסת אחרת, או מניין אחר וכד', עונים קדושה למנחה, מניין שמתפלל כעת מנחה, כיון שהוא נמצא בתפילת שמו"ע של ערבית – לפעמים

מתפללים כמה מניינים ביחד, אלה ערבית ואלה מנחה – אזי הוא לא עונה, כי בערבית אין קדושה, ע"כ זה לא נקרא בסדר התפילה שלך. מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק [חלק ג' סימן א'] נשאל אודות קהל שהתפללו בביהכ"נ מנחה ואחריה ערבית והשלימו, ועדיין יום הוא, שלא יצאו עדיין ג' כוכבים, ובא אחד או יותר שלא התפלל מנחה עדיין וביקש לומר תפילתו בקול רם כדי שיאמר קדושה, וצירף לעשרה אותם שכבר התפללו ערבית, אם יכולים להצטרף עמו כדי לומר קדושה מאחר שכבר עשו אותו לילה וכבר יצאו ידי חובתם.

והשיב על כך מהרי"ץ, נראה לע"ד דאין יכולים להצטרף עמו כדי לומר קדושה, דאין קדושה אלא ביום, ואינהו כבר עשאוהו לילה, א"כ היאך יעשו שני הפכים בנושא אחד וכו' יעו"ש. ישנה מחלוקת בין מרן הש"ע לבין הרמ"א, בסימן ק"ט סעיף ג', לגבי אם אדם מתפלל שחרית, כגון בשבת, ושומע קדושה של מוסף. או במוסף, והוא שומע של שחרית. לדעת מרן, זאת קדושה אחרת. הקדושה של שחרית זה משהו אחר, והקדושה של מוסף היא משהו אחר. הקדושות אינן שוות. ק"ו אם אדם נמצא בתפילת שמו"ע, והוא שומע שאומרים ובא לציון וכו', למרות שגם זאת קדושה, הקדושות אינן שוות. צריך משהו, אשר משתווה למה שהינך אומר.

אומר הפסק"ת, כי בנ"ד מאחר שבתפילת ערבית לא תיקנו קדושה, אז ה"ה גם פה במוצאי שבת. לכן לא משנה אם תגיד זאת בעמידה או בישיבה, לא משנה אם הש"צ יגיד או הקהל יגידו, אין נפקא מינה. במלים פשוטות, זה 'סתם'. ככה יוצא מדבריו.

לכאורה, הוא הוציא מסקנא נכונה. אולם כל זאת, מפני שהם לא ראו מה שהבאנו בזמנו [מוצש"ק חיי שרה ותולדות התשפ"ג] בשם מדרש הגדול, כי הקדושה הזאת אינה 'סתם'. הרי אמרנו, שישנו עניין של 'שלושים קדושות בשבוע'. נכון שבתפילת ערבית הרגילה אין קדושה, אבל במוצ"ש ישנה תקנה מיוחדת, להשלים ל' קדושות. דהיינו, הרי כתוב

וכמובן שהסדר יהיה כפי שצריך, הש"צ אומר והקהל עונים, כרגיל בשאר הזמנים.
לא כפי הבנת הפסק"ת על פי הב"ח, שזה רק 'אגב גרדא', המשיכו את ואתה קדוש. לפי דברינו, ישנו עניין מיוחד בקדושה הזאת, ואדרבה, בלי זה יהיה פגם גדול, כי יהיה חסר לשלושים קדושות בשבוע.
שאלה מהקהל: מי שמתפלל יחידי ג"כ צריך לשבת?

תשובת מרן שליט"א: כן. הכי מסתברא. ושיגיד קדושת וכו'.

שאלה מהקהל: אם היחיד אומר קדושת וכו', זה מצטרף לשלושים קדושות?
תשובת מרן שליט"א: מסתברא דלא. איך הוא ישלים? אבל לא משנה, העניין הוא הציבור, באופן כללי. הזכות הכללית של-עולם. מה שהוא באופן פרטי, זה לא קובע.

מה הפירוש בדברי המדרש, "שכבר שלמו הסדרים", ותמיהה על דברי מהר"ל מפראג.

במדרש תנחומא [פרשת כי תשא אות ל"ג], וכן בפסיקתא רבתי [פיסקא ג' דעשרת הדיברות], ובמדרש הגדול [פרשת ויקהל] מובא, מעשה בטורנוסרופוס הרשע שפגע ברבי עקיבא. הרשע הזה שאל את רבי עקיבא, רצה לדעת מה המיוחד בשבת קודש, יותר משאר הימים. מה יום מְיָמים?

הוא דרש מרבי עקיבא, שיביא לו הוכחה על קדושת השבת. זהו אותו רשע, אשר חרש את בית המקדש. בהרבה מקומות רואים, שהיו לו כל מיני שאלות, לרבי יהושע בן חנניה. הוא היה מתווכח עם גדולי ישראל, והם השיבו לו היטב. גם בנ"ד היה צריך – כפי שאומרים – לסתום לו את הפה.

ישנה שם אריכות במדרשים, לא ניכנס כעת לכך, רק למה שנוגע לענייננו. אותו רשע, רצה הוכחה. רבי עקיבא אמר לו, על נהר סמבטיון. ענה לו, אינני יודע היכן הוא נהר סמבטיון, לא ראיתי אותו. אני רוצה משהו מוחשי, לראות במו עיניו.

אמר לו רבי עקיבא, אם כן תנסה להעלות באוב את אבא שלך שנפטר, ולבדוק זאת. כפי

שבעולם צריך שיהיו לי צדיקים, כמו שנאמר [בראשית י"ח, י"ח] וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהִי, יהי"ה בגימטריא שלושים. אם אין לי צדיקים, העולם ח"ו צריך להיחרב. כנגד זה, תיקנו לי קדושות. בכל השבוע, יש לנו כ"ט קדושות. בכל יום ארבע קדושות, ביוצר ובשחרית ובובא לציון ובמנחה, וכן בשבת, ובשב"ק נוסף גם של מוסף, סה"כ עשרים ותשע. חסר אחד, השלימו אותו במוצאי שבת.

יסוד העניין הזה, כתוב במדרש הגדול, וכן במדרש הנעלם שבזוה"ק, מובא שם [פרשת וירא, עמ' קט"ז] שכאשר אברהם אבינו אמר [בראשית י"ח, ל'] אוֹלִי יִמְצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים – כך מובא במקדש מלך, במדרש הנעלם הכי גרסינן, עוד אומרת, שמא אמרו שלושים קדושות בכל שבוע וכו'. וישנם מקורות נוספים לכך בספרי חכמי תימן.

לפי זה, המהלך שלהם הוא לא מתקבל. ישנה נפקא מינה. כי אם ישנה תקנה מיוחדת להשלים לי קדושות, א"כ אדרבה, ישנו עניין להגיד את הקדושה כפי שצריך, כי הרי זה משלים את הקדושות של-שבוע. לכן תיקנו לומר זאת באופן מיוחד במוצאי שבת, ואז כמובן שצריך לדייק באמירתה.

אמנם נכון שישנה פלוגתא, האם לומר קדושה זו מיושב, או מעומד. את ויהי נועם וגו', צריך לומר בעמידה, עפ"י דעת המקובלים. בפרט הפסוק ויהי נועם. אבל רצוי לומר את כל המזמור, בעמידה. אולם לגבי ואתה קדוש וכו', דנים בכך הפוסקים, האם לעמוד או לשבת, אבל עפ"י האריז"ל והזוה"ק, צריך דוקא לשבת. וכמ"ש בס"ד בעיני יצחק על ש"ע המקוצר סי' ס"א אות ט"ו.

וזאת כפי שגם ביום חול, ב'ובא לציון, יושבים. לא כפי שידוע בשם החזו"א, שאמר שאינו יכול להגיד זאת בישיבה, הוא עמד. ברם עפ"י הקבלה, צריך לומר זאת דוקא מיושב, כמו קדושה של יוצר, שצריכה להיות בדוקא מיושב. ה"ה בנ"ד, זה צריך להיות בדוקא מיושב. זה לא איזה דבר שניתן לבחירה, אם אתה רוצה תעמוד, ואם אתה רוצה תשב.

שאתם יודעים, זהו כעין מה שיש כיום 'סיאנס', שמעלים נשמות. וכך הוא בדק. ביום ראשון הוא מעלה אותו באוב, וכן ביום שני, וביום שלישי וכו', ובשבת הוא לא עולה. ביום ראשון, מעלה אותו שוב. שאל את אביו, מה קרה? אחרי שנפטרת נתגיירת ונהיית יהודי? מה אתה עכשיו שומר שבת?

דרך אגב, גם כיום ע"י סיאנס הדבר כך, בשבת לא מצליחים להעלות אותם. מקובל וידוע שהסיאנס אסור, משום 'דורש אל המתים' וכדומה. אבל מי שעושה זאת אלו גויים או יהודים שאינם שומרי תומ"צ, אבל הדבר ממש פלא עצום, חושבני כי רבים חזרו עי"ז בתשובה. מה שעושים עם כוס וכו', מכירים את זה. ישנם דברים נוראים. הדבר מעניין, כי כאשר הם מעלים ומביאים נשמות, מדברים איתם דברים שהוכחו כאמיתיים. אם קראו לנשמה של צדיק, הכוס נשברת. פלא עצום.

בכל אופן, טורנוסרופוס ראה שזה נכון, ושאל את אביו, מה, אתה כזה שומר שבת? נהיית יהודי? כמו שאמרנו.

אמר לו, בני, כל מי שאינו משמר את השבת אצלכם כתקנה, בא לכאן ומשמרה בעל כרחו. אמר לו, ומה מלאכה יש אצלכם בימות החול? אמר לו, כל ימות השבת אנו נידונים, ובשבת אנו נחין, ובמוצאי השבת עד שהסדרים נשלמים.

וכשהסדרים נשלמים, מלאך שמו דומה, שהוא ממונה על הנשמות, בא ונוטל נשמתן של אותם אנשים ומקלען לארץ, הדא הוא דכתיב, אֶרֶץ עִיפְתָּהָ כְּמוֹ אֶפֶל צִלְמוֹת וְלֹא סְדָרִים נְאֻיב י, כ"ב. צאו למוות וכו'.

לכאורה, מה הפירוש ש'הסדרים נשלמים'?

המפרשים שם, כגון העץ יוסף וביאור האמרים, כתבו כי הכוונה לקדושה דסדרא. אבל לכאורה, כתוב בלשון רבים, 'סדרים'. בגמרא בסוף מסכת סוטה כתוב, שהעולם מתקיים על אקדושה דסדרא ועל איש"ר דאגדתא, ומביאים גס"כ את הפסוק הנז"ל, אֶרֶץ עִיפְתָּהָ כְּמוֹ אֶפֶל צִלְמוֹת וְלֹא סְדָרִים. שם מובן, כי הכוונה על שניהם. על קדושה, ועל אמן יהא

שמיא רבה. אלו 'הסדרים'. סדר קדושה, וגם הקדיש נקרא סדר קדושה.

מהרש"א שם מסביר, את הביאור בזה. נראה כי סידרו כך, לימוד תורה, דהיינו הדרשה, ואח"כ קדיש. וכן בזבא לציון, סידרו פה, ליקטו פסוקים ממקומות שונים, וזה נקרא 'סדר' קדושה. אולם בנ"ד, לא מוזכר העניין של אמן יהא שמיא רבה, כאן מדובר רק על סדרא דקדושה. כי מה זה קשור? וכי במוצ"ש נשלם קדיש איש"ר דאגדתא? אי אפשר להגיד, שזה חוזר על איש"ר, כי אין אגדתא במוצאי שבת. שהסדרים נשלמים?

אחת מן השתים. או שיובן כי הפירוש הוא, על פי מה שאמרנו, עד שאומרת הפניסיה האחרונה שבישראל, דהיינו הסדרים של כל בתי הכנסת. לכן אמרו 'סדרים', בלשון רבים. או שהכוונה היא, למה שאמרנו לגבי שלושים קדושות. דהיינו, נשלמים עכשיו השלושים קדושות של שבוע. א"כ יוצא, כי מה שכתוב כאן בתנחומא, זה מקביל למ"ש במדרש הגדול, וכן במדרש הנעלם וכו', כי ישנו עניין של ל' קדושות. 'נשלמים הסדרים' היינו, התשלום של ל' קדושות של שבוע, הוא עכשיו. ומכאן והלאה, כבר 'צאו למות', מחזירים את הרשעים לגיהנם.

מהר"ל מפראג בספרו נצח ישראל נפרק כ"ב דף תע"ז מסביר, מהו העניין שהעולם מתקיים אקדושה דסדרא ואאמן יש"ר דאגדתא? למה העולם מתקיים דוקא על שני הדברים הללו? תשמעו את דבריו, אלו דברים עמוקים, אולם נשתדל לפשט אותם. יש 'קדושה דסדרא', קדוש קדוש וגו', והתרגום על כך – זהו מה שמיוחד – ויש גם אמן יהא שמיא רבא.

הוא כותב כך, וביאור זה, כי העולם הזה הוא מקבל מן העולם העליון, ודבר זה אין ביטול לו, ולא יפול תחת הביטול כלל, ועל דבר זה קאי עלמא. כי כאשר בטל בית המקדש, שעל ידו היתה הברכה באה לעולם, אבל עדיין לא בטל דבר זה, שהעולם הזה מקבל מן העולם העליון. ולפיכך קאמר דקאי על סדרא דקדושה ואמן יהא שמיא רבא דאגדתא, כי ע"י זה מביא

צורך ב'קדוש', ולאחר מכן מגיע ה'ברוך', וכמו שמבאר. לא ניכנס לזה, כי הדבר דורש אריכות.

אבל בקיצור, מהר"ל מפראג מסביר כך, ואלו שני הדברים ביחד, הם סדרים לעולם הזה. כי על ידי קדושה, יש לעולם הזה דביקות בעולם העליון, שהוא קדוש. ומפני כך הוא מקבל הברכה מן עולם העליון, שהוא יתברך מבורך לעלם עלמי עלמיה.

דהיינו, כאשר אנחנו אומרים קדושה, קדיש בעלם עלמיה, זהו סדר אחד. מחברים את העולם שלנו, עם העולמות העליונים. זהו השלב הראשון. זה 'קדושה דסדרא'. והשלב הבא, הוא להוריד זאת מהעולמות העליונים, אל העולם שלנו, וזאת ע"י אמין יהא שמיה רבא מברך.

סדרא דקדושה. ואח"כ קדיש יהא שמיה רבא מברך. לכן זהו הסדר. כך הוא מסביר שם. זהו קיצור דבריו.

אבל יש לי כאן קצת שאלה, לכאורה פלא עצום, וכי רק בשני דברים אלו, יש את 'לעלם ולעלי עלמיה'? אין מקום נוסף?

הערה מהקהל: גם ב"י ימלוך?

תגובת מרן שליט"א: נכון. פלא עצום. י"י ימלוך לעלם ועד, י"י מלכותיה לעלמא ולעלמי עלמיה.

אמנם כאן אנחנו גורסים 'לעלמא', ושם 'לעלם'. אולם האמת היא, כי ברמב"ם ובתכאליל הראשונות גורסים גם שם 'לעלמא' עם אל"ף. אבל למעשה אנחנו לא גורסים כך, אלא 'לעלם', כנראה כיון שבקדיש ישנו חשבון של כ"ח אותיות. הדבר רמזו במאמר חז"ל בשבת דף קיט: כל העונה אמין יש"ר 'בכל פחו' – עושים כ"ח אותיות, לכן אומרים לעלם. כנראה לכן מהרי"ץ קיבל שם את הגירסא, 'לעלם'. אולם כאן, נשארה הגירסא הישנה, 'לעלמא'. אבל אין נפקא מינה גדולה, לעלם ולעלמא זה כמעט אותו הדבר.

בכל אופן, אין לי תשובה לגבי השאלה הזאת, למה מהר"ל התעלם מכך. הוא אומר, 'לא תמצא שום שבח בעולם וכו'. יש לנו 'קדיש לעלם ולעלמי עלמיה', ויש לנו 'יהא שמיה

הברכה מעולם העליון לעולם הזה, כי זאת הברכה לא שייך בה הפסק כלל. ובשניהם אנו אומרים קדיש לעלם ולעלמי עלמיה, וכן ביהא שמיה רבא אנו אומרים מברך לעלם ולעלמי עלמיה, ולא תמצא זה בשום שבח בעולם, רק בשני שבחים אלו, בעבור כי אלו ב' שבחים בפרט, משבחים הקב"ה מצד עולם העליון. ועל דבר זה העולם עומד, מצד שהש"י מברך העולם הזה מן עולם העליון. ועל זה תיקנו אלו ב' שבחים בפרט בלשון ארמי, כי לשון ארמי אינו מכלל שבעים לשונות המיוחדים לכל אומה ואומה.

המיוחד בכך, שהם שניהם בלשון ארמית, וזאת לשון 'שאינה מיוחדת לשום אומה'. הוא מסביר בהמשך, שהרי כתוב כי 'הכשדים אין להם לא כתב ולא לשון', זאת איננה השפה שלהם עצמם. לכל אומה יש את הלשון שלה, והלשון הארמית היא לשון כללית.

אסבין, כאשר היה ביהמ"ק קיים, קיבלנו את הברכה באמצעות ביהמ"ק. וכעת שנחרב בעוה"ר ביהמ"ק, אנו מקבלים את הברכה מן העולם העליון. כיצד מקבלים אותה מהעולם העליון? ע"י שאומרים, 'קדיש בשמי מרומא, קדיש על ארעא עובד גבורתיה, קדיש לעלם ולעלמי עלמיה'.

כך הגירסא שלהם, 'קדיש לעולם ולעלמי עלמיה', זה אותו הדבר, כמו אמין יש"ר מברך לעלם ולעלמי עלמיה. אבל אנחנו התימנים גורסים, 'קדיש בעולם עלמיה'. אין דבר כזה, בשום שבח בעולם, רק בשני הדברים הללו.

פירוש – נראה לי כי כך הוא מפרש – 'מברך לעלם', דהיינו הקב"ה מברך את העולם. מחברים את העולם שלנו, עם העולם העליון.

ובהמשך [בדף תע"ט] הוא כותב, למה קדושה דסדרא, ואח"כ ברוך? למה מזכירים תחילה סדרא דקדושה?

המו"ל שם אפילו שמפרט ומסביר כל דבר, בנ"ד הוא לא כ"כ הסביר, מהי השאלה. כי לכאורה, מה הדבר משנה, מה קודם?

הוא כותב שם [בהערה 199] בזה"ל, וכונתו לבאר, שאכן זהו מהלכם של דברים. קודם יש

רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא, ויש לנו גם 'מלכותיה לעלמא ולעלמי עלמיא, זהו מקום נוסף שאומרים זאת. אתמהא.

אבל מה שכן, הרווחנו תשובה לגבי שאלה שהבאנו [בשיעור מוצש"ק וירא התשפ"ג] בשם הר"ד אבודרהם ומהרי"ץ – ואמרנו אז שתי תשובות לגבי השאלה הזאת – למה קדושה דסדרא אינה כפי הקדושה של שמו"ע? מדוע לא אומרים את הפסוק, ימלוך יי' לעלם אלהיך ציון לדור ודור הללויה? למה שינו פה, לומר את הפסוק יי' ימלוך לעולם ועד?

הבאנו על כך בזמנו, כי זה מפני שאין תרגום בכתובים וכו'. ועוד תירוץ נוסף על כך. ברם על פי יסוד מהר"ל מפראג, הדבר נפלא. רצו פה לומר 'לעלם ולעלמי עלמיא, וזה כתוב רק בתרגום הפסוק יי' ימלוך לעולם ועד. לכן בדוקא רצו להביא פה את הפסוק, שמוזכר לעלם ולעלמי עלמיא. כי בתרגום הפסוק שבתהלים, ימלוך יי' לעולם אלהיך ציון וגו', לא מוזכר זאת שם. התרגום שם הוא כפישוטו, כפי המלים שבפסוק. אולם 'לעלם ולעלמי עלמיא, יש רק בתרגום הפסוק יי' ימלוך לעולם ועד.

לפי יסוד מהר"ל מפראג, יש עניין בחיבור העולמות, ולכן על זה עומד העולם, על קדיש וקדושה וימלוך. העולם שלנו והעולמות העליונים. אין לנו בית המקדש, לקבל ממנו את השפע, אבל העולם העליון זהו דבר אשר קיים תמיד, הוא לא נחרב כמו בית המקדש, ומשם תמיד יורד השפע לעולם. וכאשר אומרים לעלם ולעלמי עלמיא, כל העולמות מחוברים, וממילא על ידי זה אנו מורידים את השפע ואת הברכה לעולם. ולכן מתאים לומר זאת דוקא כאן, בקדושה דסדרא. הביאו את הפסוק ימלוך וגו', כי בתרגום יש את אותה הלשון.

לגבי מה שמהר"ל אומר, כי ישנם רק שני מקומות, אינני יודע. בכל אופן, לפי דבריו זה מצויין, כי זהו המקום במדויק לומר זאת, כיון ששם הדבר נצרך, וזהו מה שמועיל.

השם ברוך הוא יאיר עינינו במאור תורתו, אכ"ר.

לגבי השאלה ששאלו מקודם, לגבי השינוי שבין המקומות, כגון שאמרנו כי בארצה"ב בלא"ה הזמן יותר מאוחר, אני רואה שהזמן קצר, צריך להסביר זאת לא על רגל אחת.

*

הרב שאול הי"ו: ברשות אבא מארי. בעז"ה בשב"ק הבאה פרשת וישב, אבא יהיה בירושלים, וגם השיעור במוצאי שבת יהיה שם בביהכ"נ בית הלוי, מי שרוצה להגיע, בשמחה רבה, זה חשוב מאד, מעמד חשוב. בשעה 8:00 בדיוק, עד רבע לתשע, ואח"כ יש שירה מגדולי המשוררים, וזה יסתיים בשעה 10. בין 8 ל-10. תהיה אפשרות לראות זאת בשידור חי בקול הלשון, וגם לשמוע, וכמובן גם לבוא. אם תהיה דרישה של הציבור לראות דוקא בשידור חי, ישנה אפשרות כזאת, אבל הדבר תלוי בציבור.

ובשבת שאחרי כן, פרשת מקץ, שזה כבר בימי החנוכה, השיעור יהיה משעה 8:15 עד 9:15, ואח"כ תהיה מסיבת חנוכה, בעז"ה פה בבית מדרש פעלת צדיק, הרב ניר טיירי הי"ו מארגן זאת, ויבוא גם המשורר הדגול ידידנו הרב שלמה צפר נר"ו לשירה מקורית, יש לו קול גדול, ומאד נהנים ממנו. נזכיר שוב שהשיעור מתחיל ב-8:15 בדיוק. ב-8:00 הרב משה, וב-8:15 אבא מארי. ויגדיל תורה ויאדיר אכ"ר.

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת. השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא כל משאלות ליבם לטובה, אכ"ר.